

КОНСТИТУЦІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку правової науки все більше уваги приділяють інституту конституційно-правової відповідальності та проблемам його правового регулювання. Сучасний стан розвитку України зумовлює необхідність застосування конституційно-правової відповідальності до органів та посадових осіб, на які покладені важливі функції по керівництву державою, так як відповідальність перед народом є гарантією демократичної організації влади, і запорукою прогресивного розвитку суспільства в цілому.

Однією з найвищих осіб в структурі органів державної влади є Президент України, що є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Отже, за невиконання своїх обов'язків він має нести як соціальну, так і юридичну відповідальність. Одним із способів притягнення Президента України до конституційної відповідальності є дострокове припинення його повноважень.

Відповідно до Конституції України, повноваження Президента України припиняються достроково у разі: 1) відставки; 2) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я; 3) усунення з поста в порядку імпічменту; 4) смерті. З цих підстав лише одна є конституційно-правовою санкцією. Усунення Президента України з поста в порядку імпічменту є позасудовим конституційним процесом, за змістом якого Верховна Рада України може достроково припинити його повноваження, усунувши з поста [4].

Конституція України визначає підставою для імпічменту вчинення державної зради або іншого злочину, які підпадають під дію кримінального закону [2]. Закон України «Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент)» вперше на законодавчому рівні легалізував інститут конституційно-правової відповідальності та закріпив деякі юридичні ознаки, принципи, функції, особливості суб'єктно-об'єктного складу, що розкривають її сутність і зміст як виду юридичної відповідальності.

Однак, слід звернути увагу на занадто ускладнену процедуру імпічменту, яка фактично унеможлиблює реалізацію відповідної форми конституційно-правової відповідальності на практиці. Процедурно-

процесуальна складова цього Закону є суттєвою вадою вітчизняного конституційного законодавства. Якщо не змінити це, імпічмент залишатиметься формальним конституційним інститутом, набуваючи рис фасадної демократії [1, с. 242].

Тож варто відкрити питання щодо внесення змін до Закону України «Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент)», спростивши процедуру усунення Президента. Наприклад, зменшити кількість голосів ВРУ, необхідних на кожній або лише на фінальній стадії процедури. Таким чином механізм стримувань та противаг отримає нове дихання, а інститут конституційно-правової відповідальності – ефективну сучасну санкцію.

Дослідники також звертали увагу на необхідність унормування відповідальності Президента України шляхом більш широкого визначення переліку її підстав, який наразі є вичерпним. Так, О. Мельник пропонує розширити підстави імпічменту глави держави, закріпивши у частині першій ст. 111 Конституції України, що Президент України може бути усунений з поста Верховною Радою України в порядку імпічменту у випадку порушення ним Конституції та законів України та шляхом доповнення п. 2 ст. 108 Конституції України положенням про дострокове припинення повноважень Президента України у разі рішення всеукраїнського референдуму [3, с. 95].

Слід відзначити, що жодною зі статей Конституції України чи будь-яким іншим законом не передбачено процедуру відставки Президента у випадку його самовільного незаконного самоусунення від виконання своїх обов'язків. Ця підстава заявила про своє існування у 2014 році після зникнення колишнього президента Януковича шляхом втечі з країни. Це призвело до прийняття Верховною Радою Постанови «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України». В цій Постанові вказано, що Президент у неконституційний спосіб самоусунувся від здійснення конституційних повноважень та є таким, що не виконує свої обов'язки.

Проте таке рішення парламенту не можна назвати конституційним через відсутність у Конституції чіткої підстави на таке припинення повноважень. Постанова була прийнята як акт швидкої реакції на події в країні, і слугувала скоріше засобом досягнення політичної доцільності, а не законності.

Таким чином, з метою уникнення можливих сценаріїв, за яких Верховній Раді знову доведеться приймати рішення найбільш швидким, а не найбільш законним шляхом, пропонується проаналізувати практичний досвід України та доповнити статтю 108 Конституції

пунктом 5: «самоусунення від виконання своїх конституційних повноважень». Це призведе до необхідності розробити й процесуальний порядок застосування цієї санкції, тож такі зміни мають бути зроблені одночасно й продумані заздалегідь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Батанова Н. М. Конституційно-правова відповідальність Президента України: Проблеми концептуалізації та інституціоналізації. *Правова держава*. 2021. Вип. 32. С. 236-242.

2. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Мельник Ю. П. Становлення інституту політичної відповідальності в контексті суспільних та особистих інтересів в період незалежності України. *Політичне життя*. 2021. № 1. С. 89–96. URL: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2021.1.11> (дата звернення: 01.02.2023).

4. Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент): Закон України від 10 вересня 2019 № 39-IX: станом на 10.09.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39-20#top> (дата звернення: 01.02.2023).